

Twentse Post

MAANDBLAD VOOR CULTUUR EN GESCHIEDENIS

BEELDENE KUNST, STREEKTAAL, NAAM- EN VOLKSKUNDE

nr. 3

1973

12^E jrg.

DE VISIONAIRE WERELD VAN BERT MEINEN

DE BEELDEND KUNSTENAAR BERT Meinen (27) uit Hengelo heeft aan zijn schilderkunstige oeuvre twee belangrijke werken toegevoegd. De belangrijkheid van de betreffende schilderstukken is niet uitsluitend gelegen in een gelukkige kleurencombinatie of in 'n geslaagd vormen-spel. Het ware belang van zijn jongste creaties ligt besloten in de boodschap die zijn nieuwe werk met zich meevoert. Om die boodschap goed te verstaan, willen we eerst de ruimte afbakenen, waarbinnen haar uitnodigende stem klinkt.

KENNEN EN HEBBEN

Van de twee aspecten, die de groei van de mens naar volwassenheid kenmerken, lopen de lichamelijke 't meest in het oog. Enkele gangbare volksuitdrukkingen begeleiden die groei met een goedhartige erkenning:

„te groot zijn voor servet en te klein voor tafellaken”; „de baard in de keel krügen”; „flink uit de kluiten gewassen zijn”

Minder opvallend zijn de etappes van de verstandelijke rijping en haar omschrijving in de volksmond is vrij vaag:

„nog niet droog zijn achter de oren”; „weten waar Abraham de mosterd haalt”

Hij, die droog is achter de oren en weet waar Abraham de mosterd haalt, is op de hoogte van de weg, via welke men zich in een willekeurige materiële behoefte kan voorzien. Dit weten van de weg is een vorm van 'kennen', die nauw verband houdt met 'hebben'. Gewoonlijk dan ook bedoelt men in het Westen met 'doorzicht' en 'rijp-

En de grondlegger van de analytische psychologie Carl Gustav Jung [2] merkte op:

„Es handelt sich nicht darum, die Existenz des Lichtes zu beweisen, sondern darum, dass es Blinde gibt, die nicht wissen, dass ihre Augen etwas sehen könnten. (—) Es ist ja offenkundig, dass allzuvielen unfähig sind, eines Zusammenhang zwischen den heiligen Figuren und ihrer eigenen Seele herzustellen.”

De bedoeling is duidelijk:

Wie niet weet, dat er een Licht te zien is, doet geen moeite om het te vinden. Men moet de mensen 'leren zien', dat wil zeggen: hun eigen onbewuste religiositeit bewust maken. Wie het Licht leert kennen, wordt er van lieverlee door geraakt in zijn bestaan: 'kennen' en 'zijn' vallen samen.

GETUIGE VAN HET LICHT

Realiseert een beeldend kunstenaar van deze tijd, als weggedrukte randfiguur van een harde massaproductie-maatschappij, soms eerder een zodanige afkeer van louter bezitsdrang en prestatiezucht, dat zijn oog gemakkelijker een hoger doeleinde bespeurt?

Schuilt in een creatieve levensstaat, die — tegen alle huidige welstands-begrippen in — een ernstige poging is om meer zichzelf te zijn, soms tevens een gunstige factor tot méér-'Zijn'? Hoe dan ook, Bert Meinen — beeldend getuige van het Licht — verheugt zich in het besef, in te groeien in een kennis, die rechtstreeks het Zijn raakt: het Zijn wel te verstaan als een absolute, volstrekte, onbepaalde, geheel op zichzelf staande - dus goddelijke - grootheid.

Laten we, mede aan de hand van een vroeger werkstuk, een poging wagen om zijn twee jongste beeldschepingen aan een inhoudelijke beschouwing te onderwerpen.

TRINITEITS-VISIOEN

Na meermalen 'het Licht' te hebben verbeeld als zijnde een opkomende Ster aan de horizon van het bewustzijn [zie Twentse Post van okt. 1970, p. 2], verkreeg dit stralende hemellichaam, dat zich aankondigde als een uniek Centrum, het Centrum van het Heelal, weldra — in de vorm van een Drie-vuldigheids-symbool — de verheven trekken van het Opperpersoonlijke. Opperpersoonlijk, omdat dit Centrum in een persoonlijke betrekking, dat wil zeggen: in een liefdesverhouding staat tot het menselijk wezen, dat het tot zich versterkt krachtens een Drie-Ene macht van aantrekking, verlossing en vereniging.

Wij hebben dit thema meer dan eens besproken; [3]. De psycholoog Jung noemt dit religieuze symbool 'de archetypus van het zelf' en geeft als nadere verklaring dat de 'archetypen' de ervaarbare inhoud vormen der dogma's, dus de grondslag van religieuze ervaring.

VOETNOTEN:

- [1] Oosterse Renaissance, Ambo 1970, blz. 20-21.
- [2] Symbole der Wandlung, Rascher 1952, blz. 26-27; [gecteerd bij H. Fortmann, Als ziende de Onzienlijke' Paul Brand 1964, I, 255].
- [3] Een samenvatting wordt geboden in onze lustrum-uitgave 'de Trap der Vergezichten', uitgeverij Tw. Post, 1971.
- [4] idem voetnoot 2, blz. 32-36.

vervolg voetnoten andere zijde

Abt. I.

Daarmee wil hij niet zeggen, dat 'archetypus' en christelijk dogma identiek zijn. De 'archetypus' is breder, „unbestimmter und vielseitiger als die jeweilige religiöse Voraussetzung.” De 'archetypus' van het „zelf” b.v. valt niet samen met de dogmatische gestalte van Christus. Hij kan volgens Jung naar tijd, plaats en milieu telkens anders geduid worden: als Christus, Purusha, Atman, Boeddha enz; [4].

Het is een verzuim van Jung, dat hij dit identificatie-probleem niet nader heeft onderzocht. De psychologie immers houdt zich bezig met de act van zien, en stuit hier toch onmiskenbaar op een voorbeeld van willekeurige waarneming; [5].

Allereerst doet dit verzuim zich gevoelen, omdat de betrokken ziensact wel degelijk concreet ervaringsmateriaal bevat, aan de hand waarvan een persoonsverwisseling tussen bijvoorbeeld de stichter van het Boeddhisme en de stichter van het Christendom is uitgesloten.

En ten tweede doet dit verzuim zich gevoelen, omdat de — ook door Jung roodzakelijk geachte — bewustmaking van de 'archetypus' van het godsbeeld, door deze willekeurige vereenzelving juist wordt bemoeilijkt, niet in

het minst voor wat betreft de bewustmaking van de diverse vervolgbeelden, waartoe de twee jongste beeldschepingen van kunstenaar Bert Meinen behoren.

OMWILLE V/D BEWUSTWORDING

In het schilderij, gewijd aan het Triniteits-visioen [zie afbeelding I] geeft Bert Meinen uiteraard een statisch, onbeweeglijk moment weer uit een levende ziens-act. Zijn schilderij toont ons niet de volledig ervaarbare inhoud. De kunstschilder koos uit de ziens-act het moment, waarop in het beeld een nieuw element verschijnt, dat, op grond van het vermogen om zich los te kunnen maken uit het waargenomen Centrum (teweten dat van de Drie-Ene) en vervolgens in glijvlucht naar te kunnen dalen op het waarnemende centrum (dat van toeschouwer Bert Meinen), mede gezien het vrede-lievende en boodschappende karakter van dit element, gelijkenis vertoont met een Duif. Bedoeld element treedt in de ziens-act naar voren op een tijdstip, waarop een ander belangrijk element, teweten een godmenselijke gestalte, op de achtergrond vervaagt om zich tenslotte geheel aan het oog te onttrekken; [6].

Abt. II.

Twentse Post

Hoofdredacteur: J.W.M. GIGENGACK
Drukkerij, Redactie en Administratie:
TWENTSE POST, Boekstr. 5, Hengelo (O.)
Telefoon: 17987 - Postgiro: 8200 18
Leesgeld f3.75 per halfjaar. Los nr. 75 ct.
Advertentie-tarieven op aanvraag. Copyright Uitg.

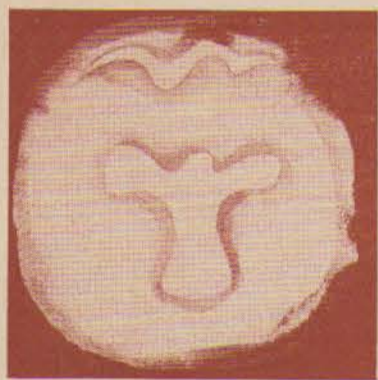
Onderstaande tekening van de illustrator Piet Verberne laten we hier volgen om dit moment van epifanie en diafanie (verschijning en doorschijning) duidelijker in beeld te zetten, opdat de lezer zich kan voorstellen welk moment uit de ziens-act in afbeelding I werd vastgelegd.

Bedoelde godmenselijke gestalte is Degene, die het visioen inluidt, nog voordat er sprake is van een Duif.

Vanaf het moment nu van Zijn verschijnen op de grens van onze menselijke vermogens, tot aan Zijn machtige opstijging naar en bezitneming van het Centrum van het Heelal, verwerkelijkt deze godmenselijke gestalte de metafysische formule's: 'Sum qui sum, Ens a me' (Ik ben wie ik ben, Zijnde uit mijzelf). 'via, veritas et vita indefectibilis' (Ik ben de weg, de waarheid en het onuitroeibare leven).

Alles, wat de toeschouwer op zijn geestelijke tocht gedurende dit visioen mag zien en ervaren, verloopt op de wijze van een tussen-persoonlijke betrekking, teweten via de achtereenvolgende fasen van een ontmoeting, geruststelling, bekendmaking, uitnodiging, vergezelling, inwijding, afscheid en wederzijdse gave van liefde. In dit visionaire gebeuren wordt de centrale, bemiddelende rol vervuld door de godmenselijke gestalte. Of, zoals de visionair Teilhard de Chardin de ziens-act formuleert: 'plaatsvindend als door de ogen van Christus'.

De gelovige Boeddhist, die met het Triniteits-visioen te maken krijgt en wil terug grijpen op de stichter van het Boeddhisme, moet wel weten dat hij nimmer de ervaarbare inhoud van dit visioen op de historische Boeddha zal kunnen doen rusten, aangezien deze de last van onze veeleisende idee omtrent het Zijn niet kan dragen en omdat de centrale positie van Bemiddelaar en Bevrijder der Mensheid historisch is ingenomen door Christus. Indien bewustwording betekent: 'in de wereld inleiden' (Jung verklaart het Triniteitsdogma in psychologische zin als: 'einen säkularen Bewusstwerdungsprozess' [7], dus als een groei-proces naar een levenskeuze en naar een bewuste, historische opstelling in de wereld), dan dient — omwille van de bewustwording zelve — tevens het christelijke karakter van het Triniteits-symbool en zijn relatie met de Christelijke openbaring in het licht

te worden gesteld. Het argument, dat dit symbool ouder is dan het Christendom, kan alleen de opvatting versterken, dat er altijd een bewustwordings-geschiedenis van de mens heeft bestaan.

KONTAKT MET HET ZIJN

Nog een ander, reeds eerder genoemd en niet minder belangrijk element is ons behulpzaam bij de oplossing van het gestelde identificatie-probleem, teweten de Duif.

Voor de beschouwende geest, waarin zich de idee heeft gevestigd van God die Zijn levensadem schenkt ('Creator Spiritus caritatis et vivicans': de Geest van Liefde, die Schepper is en levend maakt), is er, afgezien van een eigenlijk onderscheid, geen wezenlijk verschil tussen het symbool van de Duif die neerdaalt, en het symbool van de vurige Tong die aanraakt, dan wel het symbool van een Golf, die opzweelt aan de boorden van een goddelijke oceaan van liefde en de mens overspoelt.

Wezenlijk is voor deze beschouwende geest het kontakt met het absolute Zijn, de geestelijke doop.

Historisch nu is gegeven:

Christus erft de grootheid en de omvattende macht, het geschapene in kontakt te brengen met zijn Schepper. Johannes de Doper getuigt bij het

begin van Christus' openbare leven:

△ „Ik heb de Geest als een Duif uit de hemel zien dalen, en op Hem rusten. Ook ik kende Hem niet; maar Hij die mij zond, om met water te dopen. Hij sprak tot mij: Op wien ge de Geest ziet neerdalen en rusten, Hij is het, die doopt met de Heilige Geest. Ik heb het gezien, en ik heb getuigd: Hij is de zoon van God.“ [Joh., 1:32-34]

Christus getuigt aan het einde van Zijn openbare leven:

△ „Ik zal de Vader bidden, en Hij zal u een andere Helper geven, om bij u te blijven voor eeuwig. Het is de Geest der waarheid, die de wereld niet kan ontvangen, omdat ze Hem niet ziet, noch kent (-). De Helper, de Heilige Geest, die de Vader zal zenden in mijn naam, Hij zal u alles leren en alles in herinnering brengen, wat Ik u heb gezegd. (-) Wanneer de Helper komt, die Ik u van de Vader zal zenden, de Geest der waarheid, die uitgaat van de Vader, dan zal Hij van mij getuigen.“ [Joh., 14:16-17,26; 15:26]

De Apostelen getuigen na Christus' kruisdood:

△ „Toen de dag van het pinksterfeest was aangebroken, waren zij allen op één plaats bijeen. Plotseling kwam er een geruis uit de hemel als van een hevige windvlaag en vulde het hele huis, waar ze waren vergaderd. Vurige Tongen verschenen hun, spreidden zich rond, en zetten zich op ieder van hen neer. Allen werden vervuld van de Heilige Geest.“ [Handelingen, II:1-4]

Het kan niet anders, of in een innig kontakt met het Eeuwige Licht, ook al is het bewustzijn van dit kontakt bij iedereen niet even helder en gewoonlijk beperkt tot de algemene ervaringen van een ontwakend begrippeleven, innerlijke verlichting en geestelijk inzicht, ligt tevens de feitelijke start van het reflexieve bewustzijn: de gave van het specifieke vermogen om zich terug te buigen op zichzelf.

In dit perspectief kan de psycholoog Jung spreken over het Triniteits-symbool als 'de archetypus van het zelf' [8]. Het Triniteits Licht stelt 'het zelf' ofwel het individuele bestaan in het licht en schenkt aan een verwarrende veelheid de genadige [op]gave van de innerlijke eenheid.

SCHEPPINGS-VISIOEN

In een lange aanloop, die — naar gelang de behoefte — mogelijk hier en daar nog te kort is, heeft ons denken dus gekozen:

In de verschijning van het religieuze symbool licht een authentiek kontakt op tussen de zijnden en Het Zijn. Hoe diep deze visionaire ervaring ook moge wezen, zij vertegenwoordigt een belevings-moment en gaat voorbij. Moeten wij aannemen, dat 'niet zien' hier hetzelfde is als 'verloren kontakt'? Inzoverre men in deze statische opvatting van het bestaan is blijven steken, kan men zich teruggeworpen voelen als verloren individu tussen de velen.

Hoe dan [?] heeft het goddelijk Zijn de vele zijnden in Zijn greep, opdat de band met de Absolute hecht en solide zou zijn, ook wanneer wij Hem niet direkt ervaren.

Op deze fundamentele vraag geeft het Scheppings-visioen een verhelderend antwoord. Dit thema voert ons tot de twee jongste beeldcreaties van

Bert Meinen (zie afbeeldingen II en III), die beide deel uitmaken van één ziens-act.

DE DYNAMIEK VAN HET ZIJN

Het symbool van de spiraal verschaft aan een kosmisch georiënteerde blik een waardevol merkteken voor de Systematiek.

Niet alleen aan die van de astronoom, welke in de sterrenstof van de Kosmos de gestalte waarneemt van immense spiralen in beweging. Maar ook aan de blik van de ziener, die in de vergeestelijkte stof van het persoonlijk Heelal de aanwezigheid van immense spiralen vaststelt, wordt een waarachtig inzicht geschonken in het 'systeem'.

Bepalen we ons hier tot de onmetelijke diepten van de geestelijke Kosmos, dan worden we getroffen door twee typen van spiralen, die — ofschoon zij in elkaars verlengde staan, als bezitten zij een gemeenschappelijke as of spil — elk een eigen werkelijkheid uitdrukken.

De spiraal, die gewoonlijk het eerst wordt ontdekt, verschijnt als verbindings-element (in ware zin als substantiële liefdesband) tussen twee persoons-centra, namelijk dat van de mens en God. De wigvormige punt van deze spiraal blijkt te steken in het mensenhart [9], terwijl de elkaar opvolgende en telkens groter wordende cirkels van deze spiraal, die aan de menselijke persoon in wording evenzovele geestelijke uitbreidingsmogelijkheden in het vooruitzicht stellen, tenslotte uitlopen op het goddelijk centrum; (wij bespraken deze spiraal reeds in de Twentse Post van okt. 1972, blz. 5-6).

vervolg: voetnoten

[5] Dat Jung niet dieper op dit identificatie-probleem is ingegaan, houdt waarschijnlijk verband met zijn opvatting, dat de 'archetypen' een bezinsel vormen der ervaring van alle vroegere generaties; [Ueber die Psychologie des Unbewussten, Rascher 1943, blz. 170]. In deze gedachtegang, die een eng psychologisch standpunt weerspiegelt, is het de 'erfelijke balast', gevormd uit de archaische neerslag van menselijke ervaringen, die om verlossing roept uit de greep van het onbewuste, ónverschillig haar bevrijder, al was het ook de psychiater. 'Verlossing' lijkt hier verdacht veel op 'behandeling', waarna de 'patiënt' — zonder feitelijke nieuwe verantwoordelijkheid — zijn oude leven weer kan opvatten. Ofschoon Jung's gedachten ten aanzien van dit thema wel een ontwikkeling hebben doorgemaakt (een andere keer beschrijft hij de 'archetypen' als 'vererbt Möglichkeiten menschlichen Vorstellens'), missen we bij hem toch de realistische opvatting dat de religieuze symbolen, voor onze ervaring, de uitdrukking zijn — in ruimte en tijd — van het actuele, onafgebroken en uniforme verlossingswerk aan de mens. Het zijn de menselijke individuen, die, ieder voor zich vanuit hun actuele zijns-situatie, om bevrij-

De tweede spiraal, zie afbeelding II in dit nummer TP, is van het begin tot het einde in het goddelijk Centrum gecentreerd en verschijnt als een machtige omloop binnen het volmaakte en ónafhankelijke Zijn; [10]. Zij gelijkt op een immense stroming in een diep-zee en ontvouwt aan de beschouwende blik een dynamiek — de dynamiek van het absolute Wezen — die in Zijn machtige omgangen de onderling afhankelijke zijnden aan het Opperzijn hecht zonder ze te versmelten. Aldus stelt God zich als welbepaald middelpunt, autonome eenheid, vaste grondslag en hoogste doel, waarnaar de menselijke personen zich voortbewegen.

GODDELIJKE VOORTBRENGING

Het zou onjuist zijn, de dynamiek van het Zijn op grond van deze inzichten te beschouwen als een in Zichzelf circulerend 'goddelijk Egoïsme'.

Het symbool van de Spiraal staat in de betrokken ziens-act dan ook niet alleen; [11]. Bij nader toezien blijkt de dynamische Spiraal méér in te houden dan een beeld van eenvoudige circulatie.

Het dynamische Centrum van het Zijn is tevens het Centrum van het zuivere, volmaakte en opperste handelen, waarin niets is afgeleid en niets impulsief of blind is, maar waarin alles kenbaar is omdat alles er goedheid is, alles almacht, omdat alles er alwetendheid is, alles liefde omdat alles er in het licht staat van de onveranderlijke waarheid. En na elke rondgang in Zichzelf, waarbinnen Zijn, Denken en Handelen op volmaakte wijze samenwonen in de Geest van Liefde, opent zich het goddelijk Wezen en roept uit 'het Niets' de zijnden in het bestaan (zie afbeelding III), die zich in blijvende betrokkenheid groeperen rondom Zijn Centrum. De band met de Absolute... zij is!

J. W. M. Gigengack

ding roepen. In het religieuze symbool komt deze roep tot bewustzijn van zichzelf én biedt zich tegelijkertijd de betekenis aan van het roepen. Ja, het roepen valt bij haar diepe bedoeling stil, mits de ervaringsinhoud goed wordt gelezen, zodat een verantwoordelijk handelen kan worden gefundeerd op Eén Fundament en op Eén Waarheid voor allen. Een goede lezing nu laat geen willekeurige waarneming toe. Ware bewustwording van het Triniteits-symbool is juist gelegen in het succes van de Persoons-identificatie. En deze gebiedt de opening van de historische dimensie: de toewending tot de geschiedenis van de Openbaring.

[6] Een afgeronde beschrijving van het Triniteits-visioen is getracht te geven in de onder voetnoot 3 genoemde publicatie.

[7] *Symbolik des Geistes*, Rascher 1948, blz. 436.

[8] 'Het zelf' is bij Jung het nieuwe gezag, dat van binnenuit inspirerende leiding geeft en dat in de projectie 'Heilige Geest' wordt genoemd; ('Symbolik, etc.', blz. 404). De projectie-theorie wordt op eigen vakgebied overigens sterk aangevochten.

[9] Bij een dominerende positie van het 'IK' staat de spiraal andersom.

[10] Bedoelde afbeelding betreft een eerste, rationale versie van het origineel.

[11] Minder duidelijk is dit bij de kunstenaar Jacob Boots; (zie bespreking TP aug. 71).

DE HOF TE GOOR

DE OUDSTE KERN VAN HET bisschoppelijk grondbezit te Goor werd gevormd door de schenking van ridder Adolfus, die in 1027-54 een hem toebehorend goed, met alle daartoe behorende landerijen en erven etc., tezamen met de horige lieden [1], in eigendom overdraagt aan de kerk van Utrecht; ⁹⁸⁾.

Op deze oude kern doelt kennelijk A. ten Doesschate ⁹⁹⁾ wanneer hij — in een bijdrage over het grondbezit van de Goorse Hof — de ligging van de hofhorige erven bekijkt:

„Onder de Hof te GOOR behoorden — evenals dit met de vijf andere Twentse Hoven ¹⁰⁾ het geval was — enkele erven over geheel Twente verspreid. Er schijnt echter één samenhangend complex te zijn geweest dat het voornaamste, en waarschijnlijk het oorspronkelijke, gebied van de Hof uitmaakte. In de rekeningen van de rentmeesters van Twente van ongeveer 1300-1600 komen als behorende onder de Hof te Goor steeds enige hofhorige erven voor die ten Zuid-Oosten van Goor in het Kerspel liggen en een vrij afgerond geheel vormen, namelijk:

- 1) het Gorseldam;
- 2) Gyminck [zie voetnoot 101];
- 3) Scholten Averacker;
- 4-5) Groot en Luttk Merum;
- 6) Hellekotte;
- 7-8) Groot en Luttk Hengel;
- 9) Doeschot;
- 10) Spekenbrinck;
- 11-12) Groot en Luttk Hedde.”

HORIGE EN LEENGOEDEREN

Volgens J. G. Smit in een studie over horige en leengoederen te Goor, is de opsomming van Ten Doesschate voornoemd niet geheel nauwkeurig. Hij komt aan de hand van het manuaal van de rentmeesters van Twente tot de conclusie, dat in 1385 de navolgende 13 erven horig zijn op de Goorse Hof:

- 1) Gorslingdam;
- 2) Gyminck;
- 3) Averakker;
- 4-5) Grote en Luttk Merum;
- 6) Hellekote;
- 7-8) Grote en Luttk Hengelo;
- 9) Doeschot;
- X) Suchorst.

Buiten Goor zijn nog op deze Hof horig:

- 11) Grote Hedde(ne) [in Hengev.];
- XII) Nyehuis [in Wedehoën];
- XIII) Oosterhof [in Wedehoën];
- XIV) Wannink [Stokkum].

VOETNOTEN

- 98) zie *Twentse Post* van okt. 1972, blz. 38, kol. 4.
- 99) *Versl. en Meded. O. R. & G.*, 51e stuk, 1935, blz. 10.
- 100) Er waren in Twente zeven Hoven, nl. te Ootmarsum, Oldenzaal, Goor, Delden, Weddehoën (Delden), Borne en Kagelink (Diepenheim), waarvan laatstgenoemde niet tot het oorspronkelijke bezit behoorde en dienvolgt een afzonderlijke positie innam. [De streekhistoricus L. A. Stroink zegt, dat behalve voornoemde Hof Kagelink (te Diepenheim) ook de Hof Te Lintelo (onder Haaksbergen) in latere tijd aan de bisschoppelijke Hoven werd toegevoegd; *Stad en Land v. Tw.*, 1962, blz. 108]. Iedere Hof, staande onder een hofmeyer, was zowel het juridische centrum van het hofgericht, waartoe de hofhorigen werden opgeroepen om daar hun horigheid te erkennen en de rechtszittingen van het hofgericht bij te wonen, alsook het middelpunt van het beheer, waaraan de hofhorigen hun goederen in natura moesten leveren en hun geldbetalingen moesten doen. Tevens moesten de hofhorigen diensten verrichten naar aanwijzingen van de hofmeyer; [Slicher v. Bath, *Een samenleving onder spanning*, blz. 675].

ALS VERVOLG OP DE 'KRONIEK VAN GOOR' WIJDEN WIJ IN DIT nummer TP onze speciale aandacht aan het fenomeen van de hoforganisatie, dat naast het verschijnsel van de markeinstelling de meest besproken vorm is van middeleeuws grondbezit. Een uitgebreide en grondige studie op dit terrein werd verricht door de historicus Slicher van Bath, die — met betrekking tot de hoven — tot de volgende conclusies komt:

„De hoven zijn de centra voor het bestuur en beheer van de onder die hoven gestelde erven. Deze laatsten waren in de tijd vóór 1200 meestal horige erven, daarna komen in grote getale hoven op, die een geheel andere functie hebben en waartoe geen horige erven behoren. Na 1200 duidt men vaak een wat groter erf aan met de benaming hof. De hoven zijn in Oostelijk Nederland in de 9e en 10e eeuw vanuit het Zuiden binnengedrongen in een tijd toen het gebrek aan ruilmiddelen in de vorm van zilveren of gouden munten het grootst was; [zie ook TP van okt. 1972, p. 37, voetnoot 11]. Het Merovingische-Karolingische Rijk had een negatieve handelsbalans met de Oostelijke gebieden, zodat voortdurend edel metaal wegvloede naar Constantinopel en het Nabije Oosten. In de 9e en 10e eeuw kwamen daarbij nog de rooftochten van de Vikingen, die vele kostbare voorwerpen naar het Noorden wegvoerden en de onderworpen bevolking schattingen oplegden. In deze van geld ontblote maatschappij was grondbezit de enige vorm van rijkdom; de enige mogelijkheid van salariëring of begiftiging bestond in het toewijzen van inkomsten voortspruitend uit grondbezit. Tengevolge van het geldgebrek konden deze inkomsten alleen geleverd worden in de vorm van produkten in natura of verrichting van diensten. De hoforganisatie is een symptoom van het gebrek aan ruilmiddelen, is kenmerkend voor een economische toestand, die de Duitse historische economen de 'Natural-wirtschaft' plachten te noemen. Het is begrijpelijk, als in de 12e en 13e eeuw het geld weer een grote rol in het economische leven gaat spelen, ook de hoforganisatie in vele delen van ons land verdwijnt. In sommige streken van Overijssel en Gelderland, zoals in Twente, de Veluwe en het kwartier van Zutphen, vindt het geldgebruik moeilijker ingang. De hoforganisatie met de hofhorigheid blijft daar bestaan tot aan het einde van de 18e en het begin van de 19e eeuw. Men vindt er al die eeuwen door nog de levering van produkten in natura, de verrichting van diensten en de betaling van speciale bedragen bij het huwelijks en het overlijden van de horigen;” [SvB, *Een samenleving onder spanning*, gesch. v/h platteland in Ov., 1957, p. 21].

Volgens Smit voornoemd, dienen niet alle erven, die iets op de Hof van Goor moeten brengen, als horig te worden beschouwd. Zo wordt in ieder geval Luttk Hedde uitdrukkelijk als leengoed vermeld. Vervolgens behoeft de erven Spekenbrink en Nijehuis [te Goor; red. TP] alleen een molt bonen op te brengen. Afgezien van het feit dat deze vermelding van bonen uniek is in het manuaal, is het toch wel een te geringe afdracht voor een horig erf, aldus Smit. Hij vervolgt:

„Van de andere erven in het kerspel Goor, zoals die in het Schattingsregister van Twente uit 1475 vermeld worden, zijn de navolgende 13 erven Stichtse lenen:

- △ Boswinkel, Bleddinkleer, Bromelham, Broningreef, de Dam, Luttk Hedde, de Horst, Moerwinkel, Senkeldam, Sprokkereef en Stegekamp (of Stichkamp), evenals twee erven die later havezates geworden zijn, Kevelham en Wegdam.

Hiervan behoren Broningreef, Moerwinkel en Kevelham tot de borglenen van Goor. Eén erf, ook een Stichtseleen wordt in 1475 niet meer vermeld: ter Maat (± 1382); eveneens worden dan niet vermeld de vier adellijke huizen Heeckeren, Olydam, Scherpenzeel en Weldam. Van deze is Heeckeren

- 101) De ouderdom van de naam Gyminck wordt naar voren gebracht door de Hengelose naamkundige B. J. Hekket [Dagblad *Tubantia*, 7-9-1968]: De familienaam Gyminck komt in deze spelling maar weinig voor; mij is alleen zijn voorkomen in Goor bekend. Daar stond ook het erf waaraan de naam ontleend is; het is nu verdwenen, maar de naam bestaat nog als een buitenwijk van die stad. De oudste vermelding van het erf is uit 1385, Gymyng, maar in 1333 horen we al van een bewoner, Lambertus Ghyminc, of zoals hij enige tijd later genoemd wordt Lambertus dictus Ghiminc, d.w.z. Lambertus zich noemende Ghiminc. Een veelvuldiger spelling van de familienaam is Gemminck of Gemming, zoals die o.a. in Drenthe gevonden wordt, maar een erve van die naam is me daar niet bekend. Wel echter in de buurtschap Linde bij Vorden, waar in 1326 het erve Gimmonck stond. Hier vinden we in plaats van de vertrouwde uitgang 'ink' de zelden voorkomende variant 'onk'; een ander voorbeeld van deze wisseling is de naam Harting naast Hartong en in Duitsland Hartung. De familienaam Gemminck (o.a. in Voorst) gaat stellig op dit erf in Vorden terug. Echter, in 1326 was het al onder 'n andere naam bekend, nl. Jem-

ren eigen geweest en de andere drie Stichtse lenen. In totaal tellen wij aan horige en leengoederen van de bisschop van Utrecht in GOOR 30 erven en huizen. Want van de 7 overige erven en huizen, waaronder dus Heeckeren, bezat de kerk te Goor er weliswaar 2 (Bruensbrugge of Bruggink en Heijink), maar deze erven waren afkomstig uit de bisschoppelijke hofgoederen. Harentreef (thans Reef) was bodegoed en is vermoedelijk ook horig geweest. Als bodegoed was het vrijgesteld van opbrengsten aan de Hof.

Van de dan nog 4 overblijvende erven was Nijehuis [niet te verwarren met het gelijknamige erve Nyehuis in Weddehoën, hierboven onder no. XII genoemd; red. TP] in bezit van de St. Georgius-vicarie in de kerk van Goor en was Dambrink in handen van de eigenaren van Heeckeren. De eigenaren van Bruil en Spekenbrink zijn mij onbekend. Bruil wordt door Ten Doesschate onder 't Weldam gebracht, maar hij vermeldt niet hoe oud deze toestand was.”

[Zonder het Schattingsregister van Twente uit 1475 bij de hand te hebben, is voorgaand betoog van Smit vrijwel niet te volgen; red. TP].

Smit voornoemd besluit:

„Bij mijn onderzoek naar het grondbezit in het kerspel Goor

mynck en hiervan is afgeleid de familienaam Jemminck, ook voorkomend als Jeming en Jimminck. Hier is een verandering in de uitspraak opgetreden, die in het Oudsaksisch meer geschiedde, nl. dat een „g” voor een klinker als „e” of „i” in een „j” overging. Men kan dat in Duitse dialecten nog wel beluisteren. Dezelfde verandering vinden we in de erfaan Jebbink uit Gobbink, welke afgeleid is van het werkwoord „geben”. Gyminck of Gemminck is afgeleid van een voornaam Gimmo, die in het jaar 994 ergens in Duitsland opgetekend is, en die zelf weer een korte vorm is van Gimbert. Deze naam is ontstaan uit Ginbert: we zien hier het bekende taalkundige verschijnsel dat een „n” voor een „b” door „m” vervangen wordt. Het tweede element „bert” is bekend: het is een variant van „brecht” en betekent „schitterend”. Over het woord „gin” is men minder zeker; men brengt het in verband met een Germaans „ginna” dat zo iets als „verleiden” zou hebben betekend. Ginbert zou dus geschitterd hebben in de kunst van het verleiden; het zou dus een Germaan met een behoorlijke dosis glamour geweest kunnen zijn. We zullen dit echter met 'n korreltje zout moeten nemen: misschien

- 13 erven zijn horig (of horig geweest) op de Hof van Goor [waaronder de hierboven genoemde nrs. 1 t/m X, en de erven Bruensbrugge, Heijink en Harentreef; red. TP];
- 17 erven zijn een Stichtse leen; hiervan zijn er 3 borglenen [Broningreef, Moerwinkel en Kevelham; red. TP] en 5 zijn latere havezaten [Kevelham, Wegdam, Olydam, Scherpenzeel en Weldam; red. TP];
- 5 erven (waaronder één havezate) moeten zonder nadere gegevens als allodiaal — d.w.z. vrij, eigengeërfd goed in tegenstelling tot leengoed — beschouwd worden; [de havezate Heeckeren en de erven Nijehuis, Dambrink, Bruil en Spekenbrink; red. TP].

RECHTSPOSITIE

De streekhistoricus C. J. Snuif ¹⁰³⁾ schrijft:

De meyers op de hoven, waarbinnen de bisschoppelijke goederen waren verenigd, vervulden enigermate de taak van rentmeesters; bovendien waren zij belast met de handhaving van de hofrechten. Men had bisschoppelijke hoven te Ootmarsum, Oldenzaal, Delden, Borne, Weddehoën en Goor. Administratief zowel als wanneer het rechterlijke zaken betrof, stond de Hof van Ootmarsum bovenaan, in zoverre als van beslissingen der verschillende hofmeyers beroep mogelijk was op de hofmeyer van Ootmarsum; ¹⁰⁴⁾.

De horige erven in 'n hofverband vormden ruimtelijk geen gesloten geheel. Zo behoorden onder de Hof van GOOR verschillende erven rondom Goor, doch ook Lambertink in Usselo behoorde er toe. Het komt mij daarom waarschijnlijk voor, dat deze hoven het resultaat zijn van een koop, een schenking of stichting. Het is mogelijk dat de Hof van Goor afkomstig is van den Ridder Adolf (genoemd in Racer II, blz. 85), die in 1027 een hem toebehorend goed, gelegen in de Graafschap Goor, met bijbehorende erven, horige lieden enz. afstond aan de bisschop v. Utr.;

bracht Ginbert zijn publiek in vervoering door grote welsprekendheid of grote leiderskwaliteiten.

Giming komt ook in een paar plaatsnamen voor, één in Engeland en één in Duitsland. In het graafschap Norfolk ligt Gimingham, dat in 1086 als Gimingham vermeld werd. In Duitsland, aan de Ems in Oost-Friesland ligt Jemgum, dat in de elfde eeuw Giminghem heette, vrijwel precies als de Engelse plaats. Hier heeft zich dezelfde verandering voorgedaan als bij Gemminck en Jemminck. Beide plaatsen, in Engeland en Duitsland, hebben precies dezelfde betekenis: het „heem”, de woonplaats van de zoon of afstammelingen van ene Gimmo. [B. J. Hekket]

- 102) *Versl. en Meded. O. R. & G.*, 83e stuk, 1968, blz. 14.
- 103) *Verz. Bijdragen*, 1930, blz. 46.
- 104) Nadat Karel V in 1528 de bisschoppen van Utrecht was opgevolgd als landsheer in Overijssel en daardoor tevens de domeingoesden had gekregen, liet hij op 17 maart 1546 door de thesaurier-generaal alle hofmeyers van de Twentse hoven met de oudste hofgenoten tezamen roepen, ten einde de hofrechten op schrift te stellen. Op 21 maart d.a.v. geschiedde dit met de rechten van de hofvrijen en kamerlingen. □

ook kan het zijn, dat deze in 1248 met de Graafschap Goor aan het Sticht gekomen is.

Onder de wereldlijke macht van de bisschoppen van Utrecht kon alleen een hofhorige in het bezit zijn van een hofhorig goed. *Wolter die Meyer van Aldenzale*, die in 1398 in een charter voorkomt tezamen met *Werner die Meyer van Borghenden* (Borne), waren beide, evenals *Herman hofmeyer te Delden* en *Evert de Meyer, hofmeyer des Haves Goor* (1546) zelf ook hofhorig; ¹⁰⁵⁾.

Met de wereldlijke macht verloren de bisschoppen in de 16de eeuw ook hun bezittingen in Twente, die voortaan zouden behoren successievelijk aan de Koning van Spanje en aan de Staten van Overijssel. Nieuwe heren, nieuwe wetten. Volgens het hofrecht kon alleen een hofhorige zogenaamd 'hofhorig goed' bezitten. Onder het nieuwe bewind behoeften de hofmeyers — althans die van Ootmarsum, Oldenzaal en Goor — zelf niet meer hofhorig te zijn. Zij konden het goed door middel van een 'hofhorige hulder' bezitten op dezelfde wijze, als dit met leengoed het geval was. En ook van het hulderschap kon ontheffing worden verleend, zodat van nu af aan behalve boeren ook personen uit de adelstand als hofmeyers van genoemde hoven optraden, aan wie het hofmeyerschap in erfpacht werd gegeven. Zo ontvingen Evert van Kettwich en zijn vrouw Fenne 2 juni 1552 de Hof van Oldenzaal in erfpacht, welke later overgaat aan de Sloets. De Hof van Ootmarsum komt in het erfelijk bezit der Van Beverfördens. Als hofmeyer van de Hof te Goor zien we optreden Drost Ripperda. Deze werden allen gezegd stedige pacht te geven. De vraag, in hoeverre zij aan de hofrechten waren onderworpen waar het gold erfrecht, gaf menigmaal aanleiding tot uitgebreide processen; ¹⁰⁶⁾.

ECONOMISCHE POSITIE

De historicus B. H. Slicher van Bath, die de economische positie van de horige erven heeft bestudeerd, schrijft daarover o.a. het volgende:

„In de 17e en 18e eeuw wordt eigenlijk niet meer van horige erven gesproken, maar van domeinerven. De eigendom is over-

gegaan van de vroegere landsheer, de bisschop van Utrecht, op de Staten van het gewest Overijssel. (—)

Men moet de horige erven niet beschouwen als erven van geringer omvang dan de niet-horige, of de horigen zien als mensen van een geringere sociale status dan de andere boeren, door hen gelijk te stellen met keuters of armen. Eerst de geest van de Verlichting heeft op de horigheid het stempel gedrukt van iets minderwaardigs, een half-slaafse toestand, welke meelijwekkend was. In werkelijkheid ging de juridische gebondenheid niet samen met een economische noodtoestand. Juist andersom, de horige erven waren vaak de grootste erven in de omgeving, de horigen zelf waren rijker dan de overige boeren; ¹⁰⁷⁾.

DIENSTEN EN DIENSTGELDEN

In 1662 hebben de Gedeputeerden zich beraden over het beheer van de domeinen, hetgeen de 9e augustus van dat jaar resulteerde in het rapport „*Ordre en redres over 's Lands domainen van Twenthe*.”

Waar het Hofrecht van 1546 slechts terloops melding maakt van de verplichting tot het verrichten van diensten, blijkt uit de maatregelen van 1662 overduidelijk dat deze verrichting van diensten ook een kenmerk was voor de horige erven.

De Gedeputeerde Staten willen zowel de horige verplichtingen als de diensten en pachten, die in natura werden voldaan, in geldbetalingen omzetten. Voor de diensten zal jaarlijks een vast bedrag betaald moeten worden.

In 1662 zijn er nog 15 hofvrije erven, door een zestal hiervan worden echter geen diensten meer verricht.

In hetzelfde jaar waren er nog 20 kamerlingen. Op hen rustte de verplichting om eenmaal in de 14 dagen of eenmaal in de maand de hofmeyer te dienen.

Een afzonderlijke groep van de hofhorige goederen zijn de bodegoederen. Zij doen veel minder diensten dan de gewone hofhorigen: „*geen andere diensten, als wat sy dryven off dragen connen van den eenen Bode tot den anderen, soo dickmaels als den Heer believen sal.*”

overlijden van zijn voorganger (erfwinning) en bij huwelijk voor de nieuw opgevoerde echtgenoot of echtgenote (opvaart). Uiteraard waren zij niet vrij van vrijkoop. Bij het uittreden uit de hofhorigheid dienden zij zorg te dragen voor een vervanger; deze rechtshandeling werd wederwissel genoemd.

△ De kamerlingen waren vrij in hun huwelijkskeuze, met uitzondering echter van een huwelijk met de eigen luiden. Bij overlijden van man of vrouw moesten zij aan de heer het beste roerende goed geven, hetzij paard, koe, schaaap, ketel, pot of kleed. Bij vrijkoop waren ook zij aan wederwissel onderworpen. De kamerlingen geven derhalve bij huwelijk geen opvaart en bij het aanvaarden van het erf geen erfwinning, echter wel een betrekkelijk gering bedrag bij overlijden voor versterf.

△ De hofhorigen mogen hun erf verkopen, waarbij de naaste bloedverwanten een recht van voorkoop hebben, zij mogen zich vrijkopen op voorwaarde van wederwissel. Alle kinderen van hofhorigen blijven hofhorig en ook allen, die uit hofhorige dochters of vrouwen zijn geboren, waar ze ook wonen en waarheen ze ook vertrekken. De hofhorigen zijn verplicht diensten, naar ouder gewoonte, voor de heer te verrichten en

Behalve de Hof Kagelinck te Diepenheim hebben alle hoven bodegoederen: de hoven in Oldenzaal en Ootmarsum ieder 6, de Hof te GOOR 5, die te Delden, Weddehoen en Borne ieder 3, in totaal derhalve 26.

Na de oorlog van 1672 richtten de hofhorigen een ernstig protest tot de Gedeputeerde Staten van Overijssel. Allereerst leverde de betaling in geld grote moeilijkheden op. De hofhorigen klaagden, dat zij „*bij deze conjuncture van tijt seer geldeloos sijnde, niet behooren tot de redemptie met gelt geconstringeert te worden.*”

Bovendien, zo gaan zij voort, zijn de dienstgelden veel te hoog getaxeerd, vooral daar de horigen, evenals de niet-horigen, nog verplicht zijn om diensten te verrichten voor de Drost, het gericht en het kerspel.

De hofhorigen willen afschaffing van alle diensten, zij verzoeken Gedeputeerde Staten „*haer van alle voorgemelte diensten ten Eenemaal te bevrijden.*”

Na nog andere lasten te hebben opgesomd, verzoeken de hofhorigen in hun oude rechten en privilegiën gehandhaafd te mogen blijven, in aanmerking nemende hun sobere staat, de grote schulden, de zware lasten van de tienenden en de overgrote schade aangericht door de Münsterse oorlog.

Het verzoekschrift heeft voor een groot deel succes gehad. Op 12 april 1678 besloten Ridderschap en Steden van Overijssel verschillende lasten te verlichten. Diverse tarieven werden verlaagd. De pachten konden weer in natura worden geleverd in plaats van in geld betaald. De taxatie van de dienstgelden was reeds in 1674 met $\frac{1}{n}$ verlaagd wegens de oorlogsomstandigheden. Deze verlaging is verder steeds van kracht gebleven *id.* Slicher van Bath].

EINDE VAN DE HOF TE GOOR

Besluiten we deze aflevering met een aantal feiten, verzameld en opgetekend door eerder genoemde Ten Doesschate.

In de *'Metinge van het Wigbold Goor'* van 1731 wordt berekend dat de landerijen dicht om de Stad en de tuinen tot vlak achter de huizen tezamen een oppervlakte hebben van 62500 vierkante roeden, waarvan 12500

hun pacht (in natura) te brengen binnen het land van Twente, waar het de heer belijft. Zij zijn verplicht op de jaarlijkse hofdag te komen om hun horigheid te bekennen, doen zij dit gedurende drie achtereenvolgende jaren niet, dan worden zij 'belmundig'. Dit houdt in, dat de heer na het overlijden alle roerende en onroerende goederen krijgt, zij worden dan eigen Voor hen, die veraf wonen, was het toegestaan, eens per vier jaar op de hofdag te verschijnen alvorens 'belmundig' te worden. Het is echter mogelijk tijdens het leven de belmundigheid af te kopen [zie ook: W. H. J. Massink, *Hoorige Rechten in Twente*, 1927, blz. 59-69. De uitdrukking 'belmundig' werd in de volksmond ook toegepast op een vervallen, haveloos goed; red. TP]. Bij huwelijk met een niet-hofhorige moet deze laatste ook hofhorig worden. Geschiedt deze intrede van de vrije in de hofhorigheid bij huwelijk niet in de vorm van wederwissel, dan mag de vrije een vrij kind bedingen. De vrije man mag bepalen, dat één van de zonen vrij zal zijn, de vrije vrouw mag hetzelfde doen voor één der dochters.

Bij overlijden van de hofhorige man heeft de heer recht op de helft van alle viervoetige dieren, zoals paarden, runderen, schapen en varkens, voorts de helft van ongemunt zilver en goud,

(dus juist een vijfde deel) behoren onder de Hof te Goor. En deze liggen voornamelijk bij de Malberg (no. 38 op de kaart van De Bandijk, afgedrukt in Twentse Post, nov. 1972, blz. 43; op de naam Malberg komen we nader terug) en bij het Meyersbosch (ten Zuiden van no. 62 op de kaart van Het Schild, afgedrukt in Twentse Post van dec. 1972, blz. 47).

De Hof te Goor (het Meyershuis) was gelegen in de Agterstraat; (no. 48 op de kaart v. Het Schild). Vóór de brand van 1647 wonen er geregeld de Hofmeyers van Goor; met 1647 houdt dit op; hoogstwaarschijnlijk is toen ook de Hof te Goor verbrand. Hij wordt nog in hetzelfde jaar voor 21000 gl. verkocht aan de Drost van Twente, Joan Ripperda toe Weldam.

In 1735 wordt iemand gerichtelijk ondervraagd, of hij op de Hof te Goor eijkenhoud gehouden had. In de 18e eeuw staat dus op die plaats geen huis meer. In 1770 heet het in een koopacte: *'een stukke landt, den Hof te Goor genaamt.'*

Bezitters van de Hof te Goor zijn in deze eeuw de Heer Van Kappel van Stoevelaer en Van Keppel tot Hengelo. In 1774 wordt de Hof voor 13500 Caroligulden verkocht aan J. E. Stork te Oldenzaal, die zich in 1776 nog Hofrigter noemt.

Bij besluit van 24 febr. 1809 [Franse Tijd] werd de horigheid door de Koning van Holland afgeschaft. Desondanks — aldus de historicus Snuij — gingen de hofmeyers door met het houden van hofdagen en hofgerichten. Toen ontvingen zij eene aanschrijving van den keizerlijken procureur bij de Rechtbank van eersten aanleg te Almelo, om, ingevolge het keizerlijk decreet van 18 nov. 1810, alle protocollen, registers, papieren, documenten en archieven met een beknopten en juisten inventaris te deponeren ter griffie der Rechtbank.

'Ik heb reden — zo vervolgt Snuij — om te betwijfelen of hieraan door een der hofmeyers is voldaan; ter griffie te Almelo is er niets van bekend en in de verstrooing heb ik verschillende archivalia der Twentsche Hoven teruggevonden, die anders zeker aldaar zouden berusten;' [Twentse Post, sept. 1967].

van het spek, dat in *de wime* (schoorsteen) hangt, van de opbrengst van 't land, dat de hofhorige van anderen (vrijen) heeft gepacht en van 't geld, dat hij aan anderen tegen rente heeft geleend, indien hij daar geen bezegelde brief van heeft. Het beste paard moet op het erf blijven om de heer te dienen. De schrijver van het rentambt krijgt twintig oude Vlaamschen (geld) en een handdoek (*dwele* of *handwele* genoemd in de bronnen). De hofmeyer ontvangt 't beste kleed en landbouwgereedschap („*en wat tot de rechterhant behoort*”). Bij opvaart ontvangt de hofmeyer één laars (of één paar laarzen?), bij verkoop twee laarzen (of twee paar?).

De hofhorige is echter gerechtigd om tijdens zijn leven reeds aan zijn kinderen schenkingen te doen, behoudens het recht van de heer. De erfgenaam is verplicht erfwinning te betalen. De horigen mogen ook gelden op hun bedrijf opnemen.

△ Bij de eigen luiden vervallen alle roerende en onroerende goederen aan de heer. Zij verkeren in dit opzicht in dezelfde positie als de 'belmundigen'; [S.v.B., *id.*, blz. 675-677].

105) *Id.* voetnoot 103, blz. 47.

106) *Id.* voetnoot 105 alsmede: Snuij, *Versl. en Meded. O.R. & G.*, 1913.

107) Slicher v. Bath, *id.*, blz. 673.

[vervolg voetnoot 104]

Wat de rechtspositie van de hofhorigen betreft, laten we hieronder een overzicht volgen, zoals dat door de historicus Slicher van Bath aan de hand van het Hofrecht van 1546 werd samengevat:

„In het hofrecht van 1546 onderscheidde men onder de hofhorigen vier groepen:

- I] de hofvrijen;
- II] de kamerlingen;
- III] de hofhorigen;
- IV] de eigen luiden.

De hofhorigen waren verreweg het talrijkst; in het begin van de 18e eeuw waren er 133, terwijl het aantal der hofvrijen 4, dat van de kamerlingen 25 en van de eigen luiden 7 bedroeg, in totaal derhalve 168; [in de rekeningen van de landrentmeesters van Twente worden 3 eigen luiden ook wel hofhorig genoemd].

△ De hofvrijen verkeerden in de gunstigste positie, zij waren vrij om te huwen wie zij wilden, binnen de kring van de hofvrijen mochten zij hun goederen vererven aan de naaste bloedverwant, zij waren vrij van erfwinning, versterf en opvaart. Dit houdt in, dat zij geen gelden behoeften te betalen bij overlijden (versterf), bij de aanvaarding van het erf door de nieuwe boer, de erfvolger, ha het